

СЪВРЕМЕННИ ПРОЯВЛЕНИЯ НА ТЕРОРИЗМА И НОВИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО МУ

Асен Захариев

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: В доклада се разглеждат съвременните проявления на тероризма и новите тенденции в развитието му. Акцентът е поставен върху рисковете от биотероризъм и химически тероризъм и е очертана националната правна рамка, регламентираща противодействието на тези остри форми на проявление на тероризма. Представени са мерките, заложи в нормативната уредба, и препоръки за ефективното им прилагане.

Ключови думи: рискове, биотероризъм, химически тероризъм, законова и подзаконова нормативна уредба, превенция.

Въведение

Въпреки вековната си история явлението тероризъм продължава да поражда рискове и заплахи в глобален, регионален и национален мащаб. В началото на XXI век темата за религиозния фундаментализъм и най-вече за ислямския фундаментализъм стана изключително актуална. Това се потвърждава от факта, че един от основните двигатели на терористите по света е радикалният ислям, който те изповядват. Във връзка с това през последните години една от първостепенните заплахи за националната сигурност на много страни в света, включително на Република България, стана евентуалната фундаменталистка дейност на техните територии. Трябва да се отчете и фактът, че в съответствие с промените на средата на сигурност, технологичния напредък и информационните технологии тероризмът също променя своите форми, придобива все по-опасен характер за хората, обхваща все повече страни (вече никой не е защитен от тероризъм) и създава нови заплахи за националната сигурност и политическата стабилност на държавите и международните отношения.

Методология на изследването

Основният инструментариум при провеждане на изследването се състои в анализ на научни публикации и правнонормативни документи, както и синтез на знания и опит.

Резултати

Терористичната активност в световен план продължава да е свързана основно с ислямистки формирования в Близкия изток и региона Сахел в Африка, където те осъществяват множество нападения срещу сили за сигурност и цивилни граждани. И през 2020 г. водещи групировки остават „Ислямска държава“ и „Ал Кайда“. След загубите на кадри и територии през предишни години, те се опитват да засилват влиянието си посредством извършване на атаки, деклариране на отговорност за нападения, пропаганда, набиране на последователи и насърчаването им към действие¹. Ислямизмът остава водеща заплаха за сигурността и Западът трябва да се подготви за потенциално използване на биологични оръжия от екстремистки групи. За това предупреди и бившият британски премиер Тони Блеър.

В редица анализи на експерти, публикации в научни издания, а също и в нормативни документи се отчитат рискове и заплахи, породени от използването на химически и биологични оръжия. В годишния доклад на Държавна агенция „Национална сигурност“ е отразен рискът от извършване на атаки с химически и биологични вещества, като в интернет се разпространяват видеоклипове с указания за изработване на взривни устройства с леснодостъпни подобни субстанции и инструкции за разпръскването им. Специфичен за периода момент са инициативите коронавируса да бъде използван като оръжие. Терористични организации включват в своята пропаганда призови за разпространението му от заразени техни симпатизанти, а в „тъмната мрежа“ (Darknet) се коментира предлагане за продажба на замърсени с него предмети². През 2019 г. близка до „Ислямска държава“ групировка лансира кампания чрез базирана в „облак“ услуга за разпращане на съобщения, насочена към употребата на биологични оръжия. В част от съобщенията се съдържат инструкции как да бъдат произведени биологични оръжия, както и начин и къде да бъдат позиционирани³.

Пандемията, причинена от COVID-19, разкри уязвимостта на обществото към вирусните инфекции и възможностите за осъществяване на биотероризъм. Като че ли светът подценяваше заплахи от подобен характер, въпреки че още през април 2015 г. Бил Гейтс отправи предупреждение, че най-големият риск от глобална катастрофа може да се окаже епидемия. Във връзка с това той казва: „Ако има нещо, което да може да убие над 10 млн. души идните няколко десетилетия, то това най-вероятно ще бъде силно заразен вирус, а не война. Не оръжия, а микроби“. Според него това се дължи на факта, че сме инвестирали огромни суми в ядрени защитни механизми. На практика обаче сме вложили много малко в система за

спиране на епидемия. Ето защо той призова държавите по света да инвестират милиарди долари, за да финансират научни разработки, които да предотвратят бъдещи пандемии и биотерористични атаки, предава „Дейли Мейл“.

На основата на анализи на прилаганите мерки може да се предположи, че не сме достатъчно подготвени за следващата епидемия. Според Закона за защита при бедствия при управление на криза от такъв характер, водещо е Министерството на здравеопазването като елемент от националната система за управление при кризи. Необходимо е да се отчете, че под „система на здравеопазването“ или „здравна система“ разбираме организиране на хора, институции и ресурси за предоставяне на услуги за здравни грижи, които да отговарят на здравните потребности на целеви групи от населението. Така дефинирано, здравеопазването в България досега не е мислено системно в контекста на националната сигурност, включително през призмата на риск от скрита или обявена атака с биологично оръжие.

По-специфичен риск в сферата на здравеопазването се поражда от новата отвореност на страната по отношение на свободата на движение на хора, както и от очакванията за постепенно нарастващ имиграционен поток от трети страни⁴. Като се вземат предвид малкият брой инфекционисти в страната и класацията на World Health Report 2000, според която българската система на здравеопазване е на 102-ро място в света, рисковете значително нарастват.

Биологичното оръжие не е ново. В миналото също се е използвало, но активно се разработва през първата половина на XX век и особено от 40-те до 70-те години, по времето на Студената война. Постиженията на съвременната биология и имунология откриват все по-нови възможности за прилагането му в мащаби, които могат да доведат до катастрофални последици. Опасностите, с които то е свързано, довеждат до приемането през 1972 г. от Генералната асамблея на ООН на Конвенцията за забрана на биологичното (токсичното) оръжие, а 20 години по-късно, през 1992 г. – и на Конвенцията за биологично разнообразие. Двете се разглеждат като основополагащи за световната биобезопасност. Важен проблем обаче остава контролът за съблюдаване на Конвенцията от различни страни. Той и досега не е ефективен. Въпреки че над 150 държави са ратифицирали Конвенцията, заплахата от използване на биологично оръжие остава и страните, способни да произведат масово биологически агенти за поразяване на хора и животни, се увеличават.

За група терористи е много по-лесно и евтино да разработят биологическо, отколкото ядрено или химическо оръжие.

Въпреки това химическият тероризъм вече не е абстрактна заплаха, а суровата реалност днес и във връзка с това е необходимо да се предприемат сериозни мерки на международно ниво. За тази опасност свидетелстват инциденти през август – септември 2015 г. в сирийския град Мареа (на 25 км северно от Алепо), където, както мисията на Организацията за забрана на химическите оръжия (ОЗХО) е установила, терористи от ИДИЛ („Ислямска държава“) са използвали артилерийски снаряди с бойни отровни вещества – иприт. След този инцидент може да се допусне, че ИДИЛ и други терористични групировки притежават техническите възможности за производство на химически бойни отровни вещества. Такива действия от неправителствени организации в Близкия изток и Северна Африка стават все по-мощни, системни и трансгранични и заплашват да се разпространят далеч извън региона.

Въпросите, свързани с укрепването на химическата, биологичната, радиологичната и ядрената сигурност, отдавна стоят на вниманието на Европейския съюз. През последните 10 до 15 години заплахата от придобиването от терористични групи на химически, биологични, радиологични или ядрени (ХБРЯ) материали накара правителствата и международните организации да приемат всеобхватни регламенти и програми, за да защитят населението от свързаните с това рискове. Опасенията, към които тези програми са насочени, бяха подхранени от редица добре документирани случаи на проява на интерес от определени терористични групи към придобиването на такива материали. Въпреки че, за щастие, броят на инцидентите, включващи такива материали, беше ограничен, общовъзприетото виждане е, че посочените рискове са такива, че е необходимо координирано действие по отношение на предотвратяване, откриване и реагиране⁵ Работата срещу достъпа на терористи до ХБРЯ материали понастоящем се смята за ключов приоритет на Европейския съюз и това спомогна да се развие обща политика в тази насока, да се разработят планове на национално ниво и на ниво ЕС, както и механизми за реагиране на тези рискове.

В съответствие с новите реалности Република България хармонизира своята нормативна уредба, приемайки редица важни закони относно противодействието на тероризма, основните от които са: Закон за противодействие на тероризма, Национален план за противодействие на тероризма, Закон за мерките срещу финансирането на тероризма, Стратегия за противодействие на радикализацията и тероризма, План за изпълнение на Стратегията за противодействие на радикализацията и тероризма.

По отношение на кризите вследствие на биологично и химическо заразяване, мерките за защита (независимо че не се отнасят пряко до тероризма) са адекватни и са представени в Националния план за защита при бедствия. Мерките според плана по биологична защита са следните: мониторинг на рисковите територии; оценка на текущото състояние на наблюдаваните обекти; прогнозиране на бъдещото състояние на наблюдаваните обекти; предоставяне на информация за текущото състояние на наблюдавани обекти; приемане, обработка, обобщаване и обмен на информацията; информизиране на обществото за възможните рискове и действията при биологично заразяване; обучение на екипите от частите на единната спасителна система за действия при биологично заразяване; планиране, създаване и съхранение на материални запаси (лекарства, ваксини, препарати, тестове и др.) за подпомагане при биологично заразяване; провеждане на обучение на населението по места от кметовете на общините за предприемане на необходимите действия при възникване на биологично заразяване⁶.

При противодействието на тероризма, независимо какви средства ще се използват, следва да се има предвид, че съвременните терористични организации носят белезите на воюващи мрежи. Концепцията за противодействие на терористичните мрежи извежда на преден план два проблема. Първо, противникът е толкова разпръснат във времето и пространството, че реализацията на част от основните принципи на военното изкуство изглежда абсурдна. Второ, наличната военна техника и въоръжение са се създавали и развивали при аксиоматично допускане за борба със сроден по способности и форми на воюване противник. Съответно появата на самоубийствени атентати от лица с легитимни документи, позволяващи им свободно придвижване, свежда до нула ефективността на наличните средства за въоръжена борба и поставя въпроса за тяхната обща ефикасност в антитерористични операции [1].

Друг важен момент, който следва да се има предвид при противодействието на тероризма, е, че крайната стратегическа цел е промяната на пропорциите в европейското общество между толерантност и нетолерантност, което да доведе до избягването на социални конфликти на религиозна основа, ескалиращи до сблъсъци и насилие и предизвикващи криза в социалното управление [2]. За ефективно противодействие на тероризма е необходимо да се прецизират правнонормативната уредба и готовността и подготовката на служителите от службите за сигурност и обществен ред в съответствие с новите реалности.

Изводи/Дискусия

На основата на гореизложеното може да се направят някои основни изводи:

Тероризмът ще остане една от водещите заплахи на глобално, регионално и национално ниво. Независимо на каква основа е формиран и какви средства използва, не трябва да се пренебрегва и рискът от биотероризъм и химически тероризъм, който традиционно се подценява в българските стратегически документи, законова и подзаконова нормативна уредба, относими към национална сигурност.

Достъпът до знания и данни става все по-лесен чрез интернет, като терористите използват скрити или анонимни комуникационни канали от типа на „тъмната мрежа“ (Darknet), за да купуват, продават и споделят данни и да комуникират помежду си. Щетите от подобен инцидент биха надхвърлили въображението, предизвиквайки масови заболявания и смъртни случаи, както и всявайки страх и паника в значителни мащаби.

Пандемията от COVID-19 може да доведе до използването на биологично оръжие от терористични организации в бъдеще. За това предупреждават експерти по сигурността от Съвета на Европа.

Умишлената употреба на патоген или друг биологичен агент за целите на тероризма може да причини редица вреди – както човешки, така и икономически – в далеч по-голям мащаб от „традиционните“ средства.

Заклучение

Противодействието на тероризма изисква при кризи на страната активно включване на всички органи от националната система за управление, прилагащи специфичните за всеки от тях законовоустановени методи, форми, сили и средства. Така се постига функционирането на общодържавна, адекватна и динамична система от мерки за противодействие. За успеха на противодействието на тероризма трябва да се включи цялото общество. Необходимо условие за ефективността на посочената система е добрата актуализирана правна основа за определяне на функциите и задачите на държавните институции, тяхната координация и създаване на упълномощен координиращ орган на общодържавно равнище.

Бележки

¹ **Doklad** na Darzhavna agentsia „Natsionalna sigurnost“, Sofia, 2021.

[**Доклад** на Държавна агенция „Национална сигурност“. София, 2021.]

² **Doklad** na Darzhavna agentsia „Natsionalna sigurnost“, Sofia, 2021.

- [Доклад на Държавна агенция „Национална сигурност“. София, 2021.]
- ³ **MASC – CBRN** Integralna direktoria na spektara na himicheskite, biologichnite, radiatsionnite i yadrenite riskove. Sofia, 2020. ISBN 978-954-477-405-9.
[**MASC – CBRN** Интегрална директория на спектъра на химическите, биологичните, радиационните и ядрените рискове. София, 2020. ISBN 978-954-477-405-9.]
- ⁴ **Natsionalna** sigurnost na Bulgaria: Riskove do 2020 – 2025, Risk monitor. Sofia, 2013. ISBN 978-954-2914-20-4.
[**Национална** сигурност на България: Рискове до 2020 – 2025, Риск монитор. София, 2013. ISBN 978-954-2914-20-4.]
- ⁵ **Saobshenie** na Komisiata do Evropeiskia parlament i Saveta SOM (2009).
[Съобщение на Комисията до Европейския парламент и Съвета SOM (2009).]
- ⁶ **Natsionalen** plan za zashchita pri betstvia. Sofia, 2010.
[**Национален** план за защита при бедствия. София, 2010.]

References/Литература

1. **Kazakov, K.** Terorizmat kato strategicheska zaplaha. Godishna universitetska nauchna konferentsia – NVU Vasil Levski, Veliko Tarnovo, 2016. ISSN 1314-1937.
[**Казиков, К.** Тероризмът като стратегическа заплаха. Годишна университетска научна конференция – НВУ „Васил Левски“, Велико Търново, 2016. ISSN 1314-1937.]
2. **Kazakov, K.** Strategiata na IDIL. – Vav: *Voenen zhurnal*, br. 3/2016. ISSN 0861-7392.
[**Казиков, К.** Стратегията на ИДИЛ. – Във: *Военен журнал*, бр. 3/2016. ISSN 0861-7392.]

За автора

Асен Захариев е доцент в катедра „Национална сигурност“ на Университета по библиотекознание и информационни технологии. Тридесет години е работил в СДВР-МВР, Национална служба „Сигурност“ – МВР, факултет „Сигурност“ на Академията на МВР и Държавна агенция „Национална сигурност“, като е заемал последователно различни изпълнителски и ръководни длъжности. Професионалните му интереси са в областта на защитата на националната сигурност.

За контакт с автора: a.zahariev@unibit.bg

CURRENT TERRORISM AND NEW TENDENCIES IN ITS DEVELOPMENT

Asen Zahariev

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: Present-day terrorism and the new tendencies in its development are presented in the following paper. The main focus is on bioterrorism and chemical terrorism as well as the national laws that regulate the counteraction of these aggressive forms of terrorism. The measures from the national laws and suggestions for their effective application are presented.

Keywords: risks, bioterrorism, chemical terrorism, laws, prevention.

About the author

Asen Zhariev is an Associate prof. PHD, a lecturer at the University of Library Studies and Information Technologies. The author has thirty years of work experience in the security services. The professional interests are in the field of defense of national security.

To contact the author: a.zahariev@unibit.bg